

забезпечити цілісність циклу «виявлення – аналіз – оперативне реагування – процесуальне закріплення» у сфері транскордонних загроз.

Література:

1. Tuz , Oleksandr, and Viktor Tyshchuk. “Evolution and Modern Trends in the Development of Operational and Investigative Activities”. *Actual Problems of Law*, no. 1, May 2025, pp. 173-7, <https://doi.org/10.35774/app2025.01.173>.

2. Ліпкан В. А. Гібридна війна: теоретико-методологічні засади та механізми протидії. Київ: Національна академія СБУ України, 2018. 412 с.

3. Митний кодекс України : Закон України від 13 березня 2012 р. № 4495-VI (із змін. і допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17>

4. Ковалів М. В. Координаційна діяльність прокуратури. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2023. № 2. С. 230.

5. Customs Administrations in the EU Countries and Ukraine // *Roczniki Ekonomiczne i Prawo w Międzynarodowych Stosunkach Gospodarczych*. 2025. URL: <https://czasopisma.kul.pl/index.php/recl/article/view/18588>

6. Гриценко Л. Л., Кожушко І. О., Чепурко В. О., Перепеліцин Г. Б. Ризик-орієнтоване управління в системі економічної безпеки корпоративного підприємства / *Економічна безпека підприємства: економічні та організаційні аспекти*. 2023. С. 281–288.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-589-4-21>

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕФЕКТИВНОГО ТА СПРАВЕДЛИВОГО СУДОВОГО РОЗГЛЯДУ ВОЄННИХ ЗЛОЧИНІВ В УКРАЇНІ: РОЛЬ СПЕЦІАЛІЗАЦІЇ СУДДІВ

Застрожнікова Катерина Сергіївна

аспірантка кафедри кримінального права і процесу

Державний податковий університет

м. Ірпінь, Україна

Запровадження в Україні воєнного стану істотно позначилося на всіх сферах суспільного життя, ураховуючи й національну судову систему. Як слушно зауважила О. Г. Яновська, перед суддями постало українське складне завдання – гарантувати безперервність здійснення правосуддя та забезпечити стабільну роботу судів навіть за умов збройної агресії. У цьому контексті актуальності набуває юридична аксіома: «відкладене

правосуддя рівнозначне з відмовою в правосудді». Саме тому в критичний для держави період неприпустимим стає зупинення розгляду справ, адже судова влада є не лише інститутом правосуддя, а й атрибутом державності та суверенітету [1].

А. Стаханова з даного приводу зауважує, що забезпечення справедливого судового розгляду є не лише внутрішньою процесуальною вимогою, а й міжнародно-правовим зобов'язанням України як держави-учасниці численних міжнародних договорів і конвенцій. Будь-яка відмова в справедливому судовому розгляді, зокрема у справах, пов'язаних із збройним конфліктом, може вважатися не лише порушенням національного законодавства, а й злочином відповідно до норм міжнародного гуманітарного права та міжнародного кримінального права [2]. І. Ю. Хила також зазначає, що в умовах дії надзвичайного чи іншого особливого правового режиму саме суд виступає головною гарантією забезпечення та захисту прав і свобод людини [3, с. 147].

З огляду на зазначене, закономірним є зростання наукового та практичного інтересу до питання запровадження інституту спеціалізації суддів у сфері розгляду кримінальних проваджень, пов'язаних із воєнними злочинами. Такий підхід обґрунтовано вважається перспективним напрямом розвитку українського правосуддя в умовах воєнного стану та поствоєнної відбудови. Зокрема, Н. Рогатинська та В. Русняк вважають, що створення спеціалізованих судів або судових палат з розгляду справ, пов'язаних з національною безпекою та військовими злочинами, суттєво підвищить ефективність правосуддя та його відповідність міжнародним стандартам у сфері кримінальної юстиції [4, с. 156].

Необхідність запровадження такого інституційного нововведення зумовлена низкою об'єктивних чинників, а саме: швидким зростанням кількості проваджень зазначеної категорії, специфікою доказової бази в справах про порушення законів та звичаїв війни, а також потребою інтеграції в національну практику стандартів міжнародного гуманітарного і міжнародного кримінального права. Як зауважила С. Яковлева, у справах про воєнні злочини недостатньо встановити лише факт участі особи у воєнних діях – необхідно чітко визначити конкретні діяння, що утворюють склад злочину. Такий підхід узгоджується з принципом індивідуалізації відповідальності та забезпечує належний процесуальний стандарт доказування. Разом з тим під час розгляду даної категорії справ важливо зберігати баланс між вимогами національного законодавства та нормами європейського й міжнародного права з метою унеможливлення в подальшому виникнення підстав для констатації порушень прав будь-якої зі сторін провадження [5]. У цьому контексті О. Яновська справедливо зауважує, що розгляд справ про воєнні злочини

має бути не лише ефективним і процесуально результативним, а й справедливим, забезпечувати реальний захист прав потерпілих та позбавити засуджених воєнних злочинців, зокрема представників збройних сил Російської Федерації, процесуальних підстав для звернення до європейських судових інституцій у зв'язку з нібито порушенням їхніх прав [6].

Станом на 25 лютого 2025 р. в Україні зареєстровано, згідно з офіційною статистикою Офісу Генерального прокурора, 20 960 кримінальних правопорушень проти національної безпеки, з яких майже 9,5 тис. становлять злочини, пов'язані з колабораційною діяльністю (ст. 111¹ КК України), та 4 тис. – державною зрадою (ст. 111 КК України) [7]. Значна частина таких проваджень на підставі територіальної підсудності (ст. 32 КПК України) потрапляє на розгляд судів, розташованих у безпосередній близькості до зон активних бойових дій, що не лише підвищує процесуальне навантаження на суддів, а й створює додаткові ризики для забезпечення безпеки учасників провадження та стабільності судового розгляду. Слід зазначити, що кадрова ситуація в багатьох судах є вкрай критичною, оскільки чимало судів не спроможні утворити колегію з трьох суддів, як цього вимагає ст. 31 КПК України, для розгляду окремих категорій кримінальних правопорушень. Якщо в суді функціонує лише один суддя, його вузька спеціалізація на справах про воєнні злочини може фактично заблокувати розгляд інших кримінальних проваджень, що негативно вплине на дотримання розумних строків та права на доступ до правосуддя.

Отже, інститут спеціалізації суддів дозволить: по-перше, зосередити практику розгляду справ про воєнні злочини в руках суддів, які мають спеціальну підготовку, що підвищить якість правосуддя та сприятиме більш ґрунтовному застосуванню норм міжнародного гуманітарного права і врахуванню прецедентів Міжнародного кримінального суду; по-друге, дозволить уніфікувати судову практику з метою уникнення суперечностей у кваліфікації діянь, а також забезпечить ефективний обмін досвідом між судами.

Разом з тим вважаємо, що запровадження відповідної спеціалізації суддів може стати доцільним лише в разі впровадження адаптивної моделі такої спеціалізації, що передбачатиме наступні елементи: застосування змішаної моделі спеціалізації, за якої суддя, закріплений за категорією воєнних злочинів, у випадку недостатнього навантаження розглядає інші категорії кримінальних проваджень; запровадження гнучкого механізму перерозподілу справ залежно від зміни безпекової обстановки, а не лише за формальною ознакою територіальної підсудності. Такий інститут спеціалізації суддів у справах про воєнні злочини беззаперечно має потенціал стати ефективним інструментом оптимізації кримінального провадження в умовах воєнного стану.

Література:

1. Яновська О. Кримінальний процес під час воєнного стану: корективи, внесені війною в здійснення кримінальних проваджень. URL: <https://supreme.court.gov.ua/supreme/pres-centr/news/1352467/>
2. Стаханова А. Справедливий суд в умовах несправедливої війни: механізми та моральні дилеми забезпечення гарантій. URL: <https://www.pravojustice.eu/ua/post/spravedlivij-sud-v-umovah-nespravedlivoyi-vijni-kolonka>
3. Хила І. Ю. Конституційно-правові обмеження особистих прав і свобод людини: Україна та зарубіжний досвід: дис. ... д-ра філософії. Ужгород, 2021. 180 с.
4. Рогатинська Н., Русняк В. Особливості здійснення правосуддя в умовах воєнного стану. *Актуальні проблеми правознавства*. 2025. № 1 (41). С. 152–158.
5. Публікація Верховний Суд. <https://www.facebook.com/supremecourt.ua/posts/>
6. Судовий розгляд кримінальних проваджень, пов'язаних з війною, має бути ефективним і справедливим, щоб захистити права потерпілих. URL: <https://supreme.court.gov.ua/supreme/pres-centr/news/1455427>
7. Судді Верховного Суду розповіли про особливості розгляду справ в умовах воєнного стану. URL: <https://sud.ua/uk/news/sudebnaia-praktika/325042-sudi-verkhovnogo-suda-rasskazali-ob-osobennostyakh-rassmotreniya-del-v-usloviyakh-voennogo-polozheniya>

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-589-4-22>

LAW ENFORCEMENT AGENCIES IN UKRAINE DURING WARTIME: CHALLENGES, REFORM, AND INTERNATIONAL COOPERATION

Kaliuga Karina Viktorivna

Doctor of Law, Professor,

Action Head of the Department of criminal law, process and criminalistics

Institute of Economics and Law of the

Classic Private University,

Zaporizhzhya, Ukraine

We will examine the functioning of Ukraine's law enforcement agencies in the context of full-scale armed conflict and martial law. We will focus on the key challenges faced by law enforcement agencies, including maintaining public order, combating war-related and transnational crimes, protecting